

Byer i opbrud

Skrevet af: **Hanne Schmidt** | Offentliggjort: 15. december 2017

Arkitekt Peter Schultz Jørgensen har udgivet bogen "Byer i opbrud" med en fremragende beskrivelse af byudvikling, samfund og demokratiske idealer siden de græske bystater og frem til i dag - en bog som burde være pligtlæsning for alle, der interesserer sig for planlægning, udviklingen i København og alle andre byer.

Bogen er et omfattende værk med mange noter og henvisninger, og jeg vil her forøge at beskrive lidt af dens faglige og politiske ærinde.

For enhver, som ønsker at forstå, hvad byudvikling og planlægning handler om, er dette en væsentlig bog, der kombinerer historiske forudsætninger for planlægning med skarpe analyser af, hvordan kapitalismen og globaliseringen skaber ulighed, sociale sammenbrud og miljømæssige kriser overalt.

Bogen ser også på folkelige bevægelser rundt omkring i andre store byer, som forsøger at tiltage sig retten til byen, og som virker som inspirationskilde for alle, som har politiske og sociale ambitioner om at vende en asocial udvikling.

Forfatteren tager udgangspunkt i en marxistisk analyse af globaliseringen og kapitalens udvikling og hermed de sociale og økonomiske ændringer, som har omformet vores byer og landskaber gennem de sidste 100 år.

Hans pointe er, at kapitalismen i dag er i en civilisatorisk krise i og med at det 'anti-fælles' har fået overtaget på alle niveauer med alt, hvad det indebærer af udpining af naturens ressourcer, stigende urbanisering og en uhæmmet global kapitalkoncentration med social polarisering og social nød til følge overalt på kloden.

Bogen beskriver urbaniseringen og byernes dominans som centre for kapital og magt, hvorfor det er i byen kampen skal stå for at skabe levende, dynamiske, urbane fællesskaber med nye, demokratiske rum og fora, for at kunne løse de mange komplekse, sociale, klima og miljømæssige problemer, vi står overfor.

Byen som eksponent for det 'anti-fælles'

Efter den industrielle by befinder byen sig nu i en kritisk zone domineret af det anti-fælles, som styrkes af tidsåndens fokus på forbrug, konkurrence og individualisme, og det er i storbyerne alle kapitalens kriser løber sammen og forstærkes, og hvor modsætningen mellem det fælles og det anti-fælles sættes på spidsen.

I tidligere tider udvikledes byerne alt andet lige i kraft af, at sociale lag og klasser organiserede sig i fællesskaber, der hver især bidrog til samfundets reproduktion. Efter nedbrydningen af de gamle, feudale fællesskaber i land og by, opstod arbejderbevægelsen som en stærk, samlende og fælles kraft, der i dag synes nedbrudt af kapitalens effektive evne til at dele og herske.

Under neo-liberaliseringen har vi set hvordan kapitalen i udstrakt grad unddrager sig omkostningerne ved den samfundsmæssige reproduktion, mens samfundets grundstruktur er blevet gennemsyret af det anti-fælles bl.a. med henvisning til den liberale forestilling om individets frihed.

Her citerer Schultz Jørgensen Marx: "Først i fællesskabet får individet de midler i hænde, som gør det mulig at udvikle alle sine evner. Først i fællesskaber bliver den personlige frihed mulig".

Velfærdsstaten var resultatet af, at styrkeforholdet mellem arbejderklassen og industrikapitalen tidligere i højere grad var i arbejderklassens favør, men dette styrkeforhold har ændret karakter på grund af finansialiseringen af kapitalen, der betyder, at staten er gået fra at være en skattestat til en gældsstat, hvilket totalt undergraver velfærdsstatens ide om omfordeling.

Statens rolle handler først og fremmest om at skabe bedre rammer for private investeringer, og dens rolle i forholdet mellem arbejde og kapital er styrket i kapitalens favør. Byen er i dag reelt en finansiell abstraktion af bytteværdi til fordel for banker og investorer, hvor det er jorden som privat ejendom og de prisstigninger der følger med denne ejendomsform, der former byen fysisk og socialt.

Den gentrificering, som de fleste storbyer har oplevet i de sidste tyve år, er et led i en bevidst strategi for at ændre bykvarterer og deres beboersammensætning for at give plads til eliten og den bedre stillede middelklasse med ejerboliger, shoppingmiljøer, kulturtilbud, havnefronter, kontorer til IT-udviklere, videnarbejdere og uddannelsescentre. De samfundslag, der før købte villaer og parcelhuse i forstæderne, vender igen tilbage til byen sammen med den globale elite og kapitalfonde, der ikke ved, hvor de ellers skal investere deres kapital.

Urbanisering

Om urbaniseringens vækstparadigme med tilhørende finansielt system og global arbejdsdeling skriver Schultz Jørgensen, at det er på kollisionskurs med både biosfæren og det menneskelige samfund, og at dette paradigme frembringer sammenbrud i landsbyer og bykvarterer over hele kloden.

Fordi kapitalismen gør alt til varer, fremmedgøres vi og urbaniseringen er med til at underminere det særlige og det specifikke i et givent sted, mens den lokale privatisering af jord, bygninger og værdier og de globale harmoniseringer, er med at ophæve og presse alt i bysamfundene, der før var fælles, ud.

Den individuelle forbruger og shopperen - homo economicus - har indtaget førstepladsen i et moderne samfund baseret på forbrug og kommercielle aktiviteter har fortrængt de andre funktioner og socialiserende fællesskaber, som i tidligere tider karakteriserede byen, fra dens gader.

Vi lever i dag i et globalt skæbnefællesskab, og alle vegne ser vi en tilbagerulning af velfærdsstaten, hvilket svækker borgernes tillid til stat, kommune og magtbærende partier, men fra politisk hold får vi at vide, at det er en nødvendighedens politik. Dette er med til at skabe en politisk apati, som gør samfundet forandringstrægt.

Hvad er en by?

Den stigende urbanisering i både nationalt og globalt regi betyder også, at forholdet mellem land og by er totalt ændret. Med henvisning til Henri Lefebvre^[1] siger Schultz Jørgensen, at samfundet som helhed er fuldstændigt urbaniseret, for de sammenhængende strukturer af produktion og marked skaber en deling mellem land og by, der er helt kunstig.

Ser vi på f.eks. på København, indgår byen i 'byen Sjælland', eftersom hele øen udgør et stort samlet bolig- og arbejdsmarked, foruden et sammenhængende økosystem, der indgår i utallige globale arbejdsdelinger. Forfatteren argumenterer derfor for en ny form for demokratiske, administrative enheder, en ny slags demokratiske bystater med et udstrakt lokalt demokrati fremfor vores nuværende nationalstater. Det gør han bl. a., fordi magtens centralisering hos den globale

finanskapital gør, at demokratisk indflydelse forbliver en illusion.

I et langt kapitel beskrives, hvordan progressive kommuner, byer og folkelige sociale bevægelser kan gå ind i kampen for en demokratisering af magten, og hermed udvikle urbaniteten til en human civilisation fremfor et center for en grådig finans- og rentekapital, for gældsfælder og en boligbobbleøkonomi, der undergraver mulighederne for et socialt- og miljømæssigt bæredygtigt samfund.

Ved at genskabe og styrke fællesskabet, kan kommuner og regioner som primære demokratiske magtrum, blive udvejen for fremtidens byer og samfund i en globaliseret verden, i stedet for at vi får en stigende fremvækst af nationalistisk chauvinisme med fascistiske træk.

Det er vigtigt at være bevidst om, at netop det nationalistiske blev opdyrket som led i skabelsen af de nye nationalstater efter Wiener-kongressen i 1814, og at nationalstaten netop ikke er en naturlig enhed i modsætningen til det stedsspecifikke og lokale, som har domineret menneskers bevidsthed før.

Retten til byen

Det er i storbyen, hvor form, funktionalitet og forholdet til borgernes livsformer og magtens former struktureres og derfor skal løsninger for samfundet som helhed også findes her. Byen set som samfund, forekommer i dag reduceret til branding, events, konkurrenceevne og BNP underlagt et centraliseret beslutningshierarki, der låser og begrænser enhver lokal handlefrihed. Derfor handler retten til byen også om ejendomsretten. Men at erobre retten til byen kræver både oprustning af omfattende folkelige bevægelser og en kraftig udvidelse af det stedlige demokrati.

Dette kræver en radikal fornyelse af 'kommunen', der som primær enhed for radikalt demokrati kan pege hen mod det næste samfund. Med 'kommunen' skal vi generobre ordets grundlæggende betydning, som et kollektiv med et ægte deltagerdemokrati, der inddrager alle, fremfor et bureaukratisk administrativt apparat, der formidler statens dekreter.

Et andet problem er, at byen tendere til at løsrive sig fra det nationale og det regionale for at konkurrere på den globale scene i netværk med andre byer, for ud over at den globale økonomi udgør et marked, er den også et system af ledelse og beslutninger og uformelle magtstrukturer, borgerne absolut ingen demokratisk indflydelse har på - med Henri Lefebvres ord: "Retten til byen kræver et nyt, revolutionært koncept for borgerskab. "

Flere kapitler i bogen beskriver konkrete initiativer, hvor borgerne har iværksat selvorganiserede aktiviteter i deres lokale bysamfund, f.eks. i Berlin, Stockholm, Bologna, Barcelona, samt byer i USA, som vi kan lade os inspireres af i Danmark. I disse byer forsøger man dels at koble bysamfundenes behov og produktion til stedet og regionens økosystemer, og dels viser for alternative, demokratiske og økonomiske modeller, der kan føre til både social og økonomisk bæredygtighed.

Uden utopier ingen forandring!

Schultz Jørgensen mener, vi er nødt til at sætte det nye, næste samfund på dagsordenen ud fra en dialektisk utopiopfattelse, for at bryde den fastlåste opfattelse af dagens samfund. Utopiske planer og ideer er nødvendig for motivation og handling, hvis drivkraft kommer af stærk indignation og vilje til sociale alternativer.

Vi savner en sådan stærk bevægelse her i landet og i København, hvorfor jeg kun kan anbefale alle på venstrefløj, som vil en anden vej i byudviklingen at læse "Byer i opbrud".

Peter Schultz Jørgensen "Byer i opbrud", forlaget Bogværket, 2017, 499 sider.

Arkitekt og forfatter Peter Schultz Jørgensen har arbejdet med byudvikling, bystrategier og kultur i mange år og er tilknyttet netværker Nordic City Network. Udover "Byer i opbrud" har han tidligere udgivet "New York" og "Kampen for byen".

[\[1\]](#) Henri Lefebvre (1901 - 1991), fransk marxistisk sociolog og filosof.